

Senter for Eiendomsutvikling og forvaltning

AAR 6031 "FM, eiendomsforvaltning og service"

EVU kull 09

Høst 2009

Læringsmål

- Emnet skal gi studentene kunnskap om forutsetninger, organisering og service/støttekonsepter innen eiendomsforvaltning og Facilities Management, med fokus på brukere og leietakere av bygninger og arealer. Innkjøpsfunksjonen mellom bestiller og leverandør vil bli vektlagt spesielt.

Innhold

- FM, eiendomsforvaltning og service omhandler forutsetninger for og utvikling av forvaltning, service og støttefunksjoner til primærvirksomheten for eiere, brukere og leietakere i bygninger. Fokus på forholdet mellom kjernevirksomhet og støtteaktiviteter, og opprettholdelse av rett tjenestekvalitet og gode arbeidsplasser. Roller. Organisering og sentrale ledelsesprosesser. Benchmarking og forbedringsprosesser. Endringsledelse. Avtaleformer. Kvalitetsbeskrivelser. Måling/evaluering av service og tjenesteytelser.

Opplegg

- Undervisningen foregår i 2 samlinger høsten 2009, den første i Trondheim/Gløshaugen og den andre i Oslo/Akershus Festning, hvor Forsvarsbygg er vertskap og bidrar faglig i undervisningsprogrammet .
- Vurdering foregår på bakgrunn av prosjektoppgave. Denne utleveres på samling 1 og skal innleveres via It's learning innen klokken 15.00 den 28.10 2009
- All informasjon og presentasjoner kunngjøres på It's learning
- 7,5 studiepoeng

Faglærer

Rådgiver Olav Egil Sæbøe, Pro-FM Consulting

TIMEPLAN - AAR 6031 FM, Eiendomsforvaltning og service

SAMLING 1 - 16.09.2009 – 18. 09. 2009			
ROM 314/Hovedbygget, NTNU Gløshaugen			
KI.	TEMA	FORELESER	SENTRALT PENSUM
ONSDAG 16.09: ORGANISERING OG LEDELSE – ROLLER OG STRATEGIER			
08.30 – 09.15	Utvikling av fagområdet FM – i norsk og internasjonalt perspektiv	Olav Egil Sæbøe Pro-FM/NTNU	"Fasilitetsstyring (FM)" Kapittel 1
09.30 – 10.15	Betydningen av standarder for forretnings- og kompetanseutvikling i FM	Olav Egil Sæbøe	NS-EN 15221-1 og 2 "Ord og uttrykk i eiendomsforvaltning og fasilitetsstyring"
10.30 – 11.15	Organisasjon/ledelse i eiendomsforvaltning/FM	Helge Rohn Reinertsen AS	"Fasilitetsstyring (FM)" Kapittel 2 og 3
11.30 – 12.15	Offentlig og privat sektor Roller/utfordringer		"Facilities Management for Students and Practitioners"
12.15 – 13.15	LUNSJ		
13.15 – 14.00	Eierstrategier og leietaker/brukerstrategier i eiendomsforvaltning/FM	Helge Rohn Reinertsen AS	"Fasilitetsstyring (FM)" Kapittel 2 og 3
14.15 – 15.00	Grunnlag, mål Sammenhenger, planer Oppgave, drøftinger		
15.15 – 16.00	Utvikling av en strategi for en virksomhets FM Analyser og vurderinger Løsningsalternativer	Olav Egil Sæbøe	"Fasilitetsstyring (FM)" Kapittel 4 "Facilities Management for Students and Practitioners" Kapittel 4
16.15 – 17.00	Suksesskriterier for beslutninger Dokumentere, etablere, gjennomføre		"Total Facilities Management" Kapittel 2 og 3

TORSDAG 17. 09: ORGANISERING OG LEDELSE – KRITERIER, MODELLER, STYRING

8.30 – 09.15	Strategiske valg - Organisering av eiendomsforvaltning og service/støttefunksjoner Viktige beslutningskriterier Typiske modeller	Olav Egil Sæbøe	"Fasilitetsstyring (FM)" Kapittel 4 og 5
09.30 - 10.15			"Total Facilities Management" Kapittel 2 og 3 "Facilities Management for Students and Practitioners" Kapittel 2 og 4
10.30 – 12.30	FM organisert i en stor industribedrift (StatoilHydro) FM strategi som støtte til kjernevirksomheten Utvikling og implementering av FM prosesser Arealplanlegging /arbeidsplass-styring	Arne Gilje StatoilHydro	"Fasilitetsstyring (FM)" Kapittel 4 og 5 "Total Facilities Management" Kapittel 7 og 10
11.30 – 12.15			"Facilities Management for Students and Practitioners" Kapittel 5
12.30 – 13.15	LUNSJ		
13.15 – 14.00	Økonomistyring i eiendomsforvaltningen Mål, styring Kvalitetssikring, rapportering Informasjonstyper Oppgaver. Drøftinger	Paul Børseth Aberdeen P I	"Fasilitetsstyring (FM)" Kapittel 6
14.15 – 15.00			
15.15 – 16.00	Planlegging og ledelse av energibruk Krav, forutsetninger, strategi, organisering og oppfølging	Vojislav Novakovic NTNU	
16.15 – 17.00	Planlegging og ledelse av renhold Forutsetninger, miljø- og kvalitetskrav, oppfølging og måling	Nora J. Klungseth NTNU	NS-INSTA 800

FREDAG 18.09: ORGANISERING OG LEDELSE – VERDISKAPING OG KVALITETSGRUNNLAG

8.30 – 11.15	<p>Et hovedmål i FM er verdiskaping for kjernevirksomheten</p> <ul style="list-style-type: none"> - mål og former for verdiskaping - suksesskriterier - eksempler, modeller 	<p><i>Gjeste forelesning,</i> professor Per Anker Jensen, <i>Danmarks Tekniske Universitet, Center for Facilities Management</i></p>	<p>"Facilities Management. Best Practice i Norden. 36 Cases"</p> <p>"Fasilitetsstyring (FM)" Kapittel 6</p>
11.30 – 12.15	<p>Kvalitetsledelse Prosessene fra analyse av behov, spesifisering av kvalitetskrav og valg av løsning til måling og oppfølging av resultat</p>	<p>Olav Egil Sæbøe</p>	<p>"Fasilitetsstyring (FM)" Kapittel 7</p> <p>"Total Facilities Management" Kapittel 8, 12 og 13</p> <p>"Facilities Management for Students and Practitioners" Kapittel 2</p>
12.00 – 13.15	LUNSJ		
13.15 – 14.00	<p>Tjenestekjøpsavtaler/ Tjenestenivåavtaler (Service Level Agreements - SLA)</p>	<p>Olav Egil Sæbøe / Nora J. Klungseth</p>	<p>"Fasilitetsstyring (FM)" Kapittel 7</p> <p>"Total Facilities Management" Kapittel 1 og 8</p> <p>"Facilities Management for Students and Practitioners" Kapittel 2</p>
14.15 – 15.00	<p>Hensikt, krav, utviklingsprosesser, avtaleformer, bruk</p> <p>Prosjektoppgave</p> <p>Oppsummering og slutt</p>		

SAMLING 2 - 06. 10. 2009 – 08. 10. 2009 STED: Forsvarsbygg, Grev Wedels Plass 5 - Oslo			
KI.	TEMA	FORELESER	PENSUM
TIRSDAG 06. 10: KVALITET OG SERVICE – AVTALER OG JUS I TJENESTEKJØP			
10.00 – 10.15	Velkommen til Forsvarsbygg	Marit J. Leganger Kommunikasjons- direktør Forsvarsbygg	
10.15 – 11.30	Oppsummering, forrige samling Status, prosjektoppgaven (rapporter fra studentene) Spørsmål og svar	Nora J. Klungseth Olav Egil Sæbøe	"Fasilitetsstyring (FM)" Kapittel 7
11.30– 12.15	LUNSJ		
12.15 – 15.00	Avtaletyper og viktige avtalemomenter innen eiendomsforvaltning og støttetjenester, sett med juristens blikk	Line Ravlo Losvik Adv./Dr. juris Partner Wikborg Rein	"Fasilitetsstyring (FM)" Kapittel 7
15.00 – 16:30	Utvikling av eksisterende bygningssmasse Utfordringer på et festningsområde i daglig bruk Orientering og omvisning på Akershus	Ola Løvlien Markedssjef Markesområde Oslo	

ONSDAG 07.10: KVALITET OG SERVICE – FORBEDRINGSPROSESSER OG ENDRINGER			
8.30 – 12.15	Benchmarking – viktig ledd i forbedringsprosesser Planlegging, gjennomføring og oppfølging Forelesninger, arbeidsoppgave, drøfting	Olav Egil Sæbøe	"Fasilitetsstyring (FM)" Kapittel 6 "Facilities Management for Students and Practitioners" Kapittel 3 "Total Facilities Management" Kapittel 18
12.15 – 13.15	LUNSJ		
13.15 - 15.00	Benchmarking i Forsvarsbygg Praktisk tilnærming	Ola Andreas Haave Seniorrådgiver Strategi og utvikling	"Fasilitetsstyring (FM)" Kapittel 6 "Total Facilities Management" Kapittel 18
15.15 - 17.00	Endringsledelse Endringer i kjernevirksomheten med følger for støttefunksjonene Endringer i forbedringsprosesser Holdninger og handlinger	Steinar Lie Direktør Strategi og utvikling	"Fasilitetsstyring (FM)" Kapittel 5 "Total Facilities Management" Kapittel 5

TORSDAG 08.10: KVALITET OG SERVICE – RESULTATMÅLINGER OG KOMMUNIKASJON			
8.30 – 09.15	Kommunikasjon i eiendomsforvaltning og -service Forutsetninger, mål, metoder	Marit J. Leganger Kommunikasjonsdirektør, Forsvarsbygg	Fasilitetsstyring (FM)" Kapittel 5 og 7
09.30 – 11.15	Bruker- og leietakertilfredshet Valg av metode og gjennomføringsmodell Forsvarsbyggs erfaringer med tilfredshetsmålinger	Mari Kjällström, Ennova AB	"Fasilitetsstyring (FM)" Kapittel 7
11.30 – 12.15	Bruk av målingsresultater fra bruker- og leietakerundersøkelser i forbedrings- og endringsprosesser	Pål Benjaminsen Direktør Forsvarsbygg Utleie	"Fasilitetsstyring (FM)" Kapittel 7
12.15 – 13.15	LUNSJ		
13.15 – 15.00	Prosjektoppgaven. Eventuelt resten av statusrapportene Arbeide med oppgaven	Nora J. Klungseth Olav Egil Sæbøe	

PENSUMLISTE

AAR 6031 FM, Eiendomsforvaltning og service

EVU kull 09

Høst 2009

Kjernepensum.

Mer detaljert beskrivelse av pensum (utvalg i titlene, omfang, kapitler etc) ligger på "Pensumliste fag, AAR6031" på It's learning.

Tittel	Forfatter, forlag, år	Tilgjengelighet:
Introduksjon til FM	Tore I. Haugen. Tapir 2007	Hefte. Tilsendt
Fasilitetsstyring (Facilities Management)	Sæbøe/Blakstad. Tapir 2009	Hefte. Utdelt.
Total Facilities Management. 3rd. ed.	Atkin&Brooks. Blackwell Publ.	Bok. Utdeles på samling
NOU 2004:22 – Velholdte bygninger gir mer til alle	P. Eikeland. Kommunaldept.	Pdf på It's learning
Norsk Standard NS-INSTA 800	Standard Norge. Pronorm	NTNU bibliotekets database vha studentbruker
NS-EN 15221-1 Fasilitetsstyring – Termer og definisjoner	Standard Norge. Pronorm	NTNU bibliotekets database vha studentbruker
NS-EN 15221-2 Fasilitetsstyring – Veiledning for utarbeidelse av avtaler for fasilitetsstyring	Standard Norge. Pronorm	NTNU bibliotekets database vha studentbruker
Forelesningsdokumentasjon fra Samling 1 og 2	Foreleserne. 2009	Pdf på It's learning

Orienteringsstoff

Se Pensumliste fag, AAR6031 på It's learning. For titler som inngår i kernepensum er orienteringsstoffet det som ikke er angitt i kernepensumets utvalg og kapitler).

Tittel	Forfatter	
Facilities Management. Best Practice I Norden. 36 Cases	P.A.Jensen, K. Nielsen, S.B. Nielsen. DTU/CFM Danmark ISBN 978-87-90855-06-2	Kan kjøpes her: http://www.polyteknisk.dk/home/Facilities_management
Total Facilities Management. 3d. ed.	Atkin & Brooks. Blackwell Publ.	Bok. Utdeles på samling
Facilities Management for Students and Practitioners	P. Anker Jensen. DTU/CFM Danmark	Kan kjøpes her: http://www.polyteknisk.dk/home/Facilities_management
Ord og uttrykk innen eiendomsforvaltning - fasilitetsstyring	Mørk, Bjørberg, Sæbøe, Weisæth. NTNU/NBEF 2008	Pdf på It's learning